

Medaljens bagside

Jødiske flygtningeskæbner
i Danmark 1933-1945
af Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson

Forlaget Vandkunsten

Fig. 38. Fra stenafsløring i Bielefeld den 16. august 1998. Stenene bærer navnene på alle kendte jødiske fanger i Bielefeld, i alt 1.841. Ruth og Schulims navne er indgraveret i en af de to sten som beboerne i Bielefeld går forbi hver gang de ankommer til eller forlader byens banegård. Foto venligst stillet til rådighed af Brigitte Decker, Bielefeld⁶⁵.

Udvisningstilholdet bortfaldet – sporene slettes?

Schulim Niedrig tog aldrig kontakt med de danske myndigheder efter krigen. Ifølge hans udlændingesag kom han heller aldrig til Danmark efter udvisningen. I 1963 kom såvel Schulim Niedrig som Ruth Fanni Niedrig, som så mange af de andre mennesker der blev udvist af danske myndigheder, igen i de samme embeders søgelys. De oprindelige kartotekskort for deres udlændingesager blev udskiftet med nye kort, som var forsynet med et stempel der tilkendegav at »Udvisningstilholdet var bortfaldet«⁶².

Dette nye kartotekskort giver umiddelbart det indtryk at alt er i orden, og at personerne måske har været i landet igen. I modsætning til nogle af de andre jøder der blev udvist til Tyskland i perioden 1940-44, optræder Schulim og Ruth Niedrig på et fortroligt register som Rigspolitiet lod trykke allerede i 1952. Registret byggede for det meste på navne på udviste fra Dansk Politi Efterretninger (D.P.E.). Schulim og Ruth Niedrig stod indført i D.P.E. Nr. 161 af 1940, hvori deres anholdelse den 4. maj og udsendelse til Tyskland i juli 1940 blev udtrykkeligt registreret⁶³.

Rigspolitichefens liste fra 1952 skulle tilsyneladende være et utømmende register over alle udlændinge, herunder nordiske statsborgere, som i tiden 1. januar 1928 til og med 30. september 1952 var blevet udbragt eller udvist fra Danmark i henhold til straffeloven eller med tilhold efter fremmedlovens paragraffer⁶⁴. Men eftersom langt fra alle udvisninger af Danmark blev registreret i D.P.E., er listen ikke fuldstændig.

Ernst Platzko

»En respektabel Mand helt igennem«

Ernst Platzko⁶⁶, født den 1. april 1882 i Nové Mesto i Slovakiet – død den 16. oktober 1942 i KZ-Sachsenhausen⁶⁷.

Fig. 39. Platzko-børnene i Wien: fra venstre Jana, Karl, Greta og Edith. Fotoet er taget efter moderens død i 1925. Foto i familien Platzkos eje.

Den 7. april 1940⁶⁸ anløb et skib fra England Københavns havn. En af passagererne var den 58-årige forretningsmand Ernst Platzko, en distingveret herre, der altid havde været en kærkommen gæst i Danmark. Ernst Platzko havde ventet længe på at få tilladelse til at komme til Danmark. Han var tjekkisk jøde, der havde levet og arbejdet det meste af sit liv i Wien⁶⁹. Han havde været enkemand i mange år og havde fire voksne børn, tre døtre og en søn. Han og sønnen, Karel (senere Karl), som var yngst i børneflokket, flyttede i 1937 til London, ét år før Østrig blev indlemmet af nazisterne⁷⁰.

Fig. 40. Ernst Platzko, 1925. Foto i familien Platzkos eje.

Til København medbragte Ernst Platzko kollektioner fra nogle af Londons kendte modehuse, såsom »Princalm Mantels Ltd.« og »Feudals«. Da han havde fået sit lager af engelsk overtøj og pelsvarer gennem tolden, begyndte endnu en af hans mange forretningsrejser i Skandinavien.

Han kan næppe have haft fantasi til at forestille sig at han to dage senere ville være fanget i Danmark, spærret inde af Hitlers hære, som han havde været så forudseende at flytte fra til England inden Østrig blev opslugt af Tyskland i marts 1938.

Ernst Platzko var en længe ventet gæst for en række af Københavns fineste forretninger. I Platzkos udlændingesag, nr. 74.786, som påbegyndtes den 4. april 1939, redegjorde kriminalbetjentene for hvad forskellige disponenter i københavnske varehuse havde at sige om ham, for at fremme hans ansøgning om ti dages indrejse- og opholdstilladelse til en forretningsrejse. Varehusene ville gerne have ham herop. De havde handlet med ham før og trængte alle i højeste grad til engelske varer.

I 1939 forklarede en disponent i Illum, at »paagældende, som han kender personligt, og som plejer at besøge Kmpt.s Firma 3-4 Gange om Aaret, er en Mand som han kan anbefale til Indrejse til enhver Tid, og da Firmaet paagældende repræsenterer et 1' Kl. Firma, imødeser Kmpt. gerne paagældendes Besøg«. En disponent hos Crome & Goldschmidt anbefalede »paagældende, idet han siger, at paagældende er en pæn Mand, og Firmaet han repræsenterer er godt, hvorfor Firmaet her gerne vil fortsætte Forretningsforbindelsen med saavel paagældende som det engelske Firma«. En disponent i Magasin du Nord forklarede politiet, at Platzko »har rejst i Skandinavien de sidste 20 aar og han plejer at besøge Magasin du Nord 4 gange om Aaret. Den paagældende er en respektabel Mand helt igennem, og firmaet her med Glæde imødeser hans Besøg«.

Platzko fik lov til indrejsen og kom til København den 11. juni 1939 og blev i byen i en uge. Han boede på Hotel d'Angleterre, som så ofte før. Han kom igen i juli og blev to dage i byen på vej tilbage til London efter en vellykket rundrejse i Skandinavien.

Ernst Platzko ansøgte igen den 24. august 1939 i det danske Gesandtskab i London om et fjorten dages forretningsvisum. En anden kriminalbetjent i visumafdelingen henvendte sig den 4. september 1939 igen til de tre disponenter hos de store varehuse. Hos Magasin du Nord oplyser disponenten »at hans Firma stadig staar i Forretningsforbindelse med det Engelske Firma »Princalm«, som sælger Dameovertøj ... Man venter den pgl. paa Besøg her i den nærmeste Fremtid, og man er saa meget mere interesseret i hans Besøg, idet det nu forlyder, at man kun kan faa ca. Halvdelen af de Varer, som man egentlig havde tænkt sig at købe. ... Pgl. har rejst i Danmark ca. 20 Aar, han har allerede boet nogle Aar i England, og Kpt. kan ikke tænke sig, at han skulde have Vanskeligheder i England«⁷¹.

Ansøgningen blev forelagt Justitsministeriet, som meddelte den rapporterende kriminalbetjent⁷² at der kunne gives Ernst Platzko et visum til indrejse og forretningsbesøg her i landet i otte dage, betinget af at han forinden har fået visum til indrejse i Sverige eller Norge udfærdiget efter den 4. september 1939. For at minde politiet om Hr. Platzkos visumansøgning skrev direktør Raaschou i A/S Th. Wessel & Vett, Magasin du Nord's ejere, et brev den 16. december 1939:

»Da vi netop staar over for at skulle købe ind til den kommende Foraars- og Sommersæson, er vi meget stærkt interesseret i at modtage Hr. Platzkos Besøg, i Særdeleshed da vi selv er afskaaret fra at

foretage Indkøbsrejer til England i samme Omfang som tidligere. Vi tillader os at gøre opmærksom paa, at vi har kendt Hr. Platzko, der tidligere var bosat i Østrig og repræsenterede flere førende Wienerfirmaer, gennem en lang Aarrække, og at vi har placeret adskillige store Ordre gennem ham«⁷³.

Platzko modtog igen et visum i London den 18. januar 1940, gældende fra den 20. januar til og med den 27. januar, med påtegning fra den britiske konsulat i København, hvori der blev præciseret, at han skal forlade København den 27. januar⁷⁴.

Der var godt salg i Platzkos varer, og da han var tilbage i London, skrev direktør Raaschou hos Th. Wessel og Vett en ny anmodning om visum til Platzko og for sønnen Karel⁷⁵. Dette skabte forviklinger. Det danske gesandtskab i London fremsendte Ernst og Karel Platzkos spørgeskemaer til Justitsministeriet i København, som afsløgte at tillade forretningsbesøget medmindre de forinden havde opnået visum for tilbagerejsen til England, eller at det herværende engelske gesandtskab forinden bemyndigedes til at meddele dem tilbagerejsevisum. Dette udelukkede at Karel Platzko kunne rejse til Danmark⁷⁶ fordi det britiske gesandtskabs pasafdeling i København oplyste at der »er Mulighed for, at pgl. kunde faa Tilbagerejsevisum til England, men der kunde ikke paa nærværende Tidspunkt oplyses noget bestemt idet der først kunde tages Stilling til det naar pgl. kommer her til Landet«⁷⁷. Karel havde opholdt sig i Palæstina i 1936-37 og der fået et britisk Palæstina-pas, som på dette tidspunkt i 1940 kun tillod ham enten at opholde sig i Storbritannien eller at tage til Palæstina. I 1938 var passet dog ikke til hinder for at han besøgte Danmark sammen med sin far. Denne gang blev ansøgningen derimod afslået og ikke behandlet yderligere af Fremmedafdelingen.

En ansøgning fra en statsløs jøde der havde fået opholdstilladelse i England, har nok ikke haft nogen særlig prioritet blandt det væld af sager for tyske jøder der forsøgte at få opholdstilladelse i Danmark eller gennemrejsevisa til USA og andre lande. Modviljen mod at give ham en kort opholdstilladelse i landet skyldtes uden tvivl en frygt for at han ville opholde sig her længere end han havde oplyst i sin ansøgning. Selvom man ingen steder i Ernst Platzkos udlændingesag har skrevet at han var jøde, må det i hvert fald have stået klart for embedsmændene da de behandlede Karl Platzkos ansøgning om indrejse i 1940.

Fig. 41. Ernst Platzko i slutningen af 1930'erne. Foto i forfatterens samling.

Strandet i Danmark

Efter den tyske besættelse af Danmark var Ernst Platzko altså ufrivilligt strandet i København.

Han fik afsat sin medbragte kollektion af pelse hos de tre store københavnske varehuse, men udbetalingen af hans tilgodehavende, 25.000 kr., kunne kun ske i rater a 6-700 kr. månedligt, som blev udbetalt gennem Clearingkontoret i Nationalbanken⁷⁸.

Ernst Platzko skulle nu møde tre gange ugentligt til kontrol hos Københavns Politi, hvor han fik pålæg om snarest at rejse videre. Ernst Platzko mødte til kontrol den 26. juli 1940, i Fremmedafdelingen på Politigården i København hos kriminalbetjent K. Han oplyste at han både havde søgt om et amerikansk og et svensk visum. Han havde også modtaget en garantierklæring (affidavit) fra sin svigersøn i USA⁷⁹. Sekretær Ekblad i det svenske konsulat i København oplyste at de svenske myndigheder regnede med »at han har Chance for Tilladelse, men Svar kan tidligst forventes om ca. 3 Uger«. En halv måned senere meddelte Ekblad telefonisk at Udenrigsministeriet i Stockholm havde givet afslag, men derimod stillet i udsigt at hvis Platzko modtog et visum til USA, så kunne han på ny søge om visum til Sverige. Den 18. august forklarede Ernst Platzko at han havde skrevet til sin svigersøn i USA for at han kunne gøre mest muligt for at fremskynde muligheden for at få et visum.

Den 23. august 1940 mødte Platzko efter tilsigelse i Fremmedafdelingen og måtte aflevere sit tjekkiske pas, gældende til 18. august 1940⁸⁰.

Anholdelsen af Ernst Platzko

Ernst Platzko blev uden varsel anholdt af dansk politi den 17. september 1940 »i Medfør af Fremmedlovens §14«. Dagen efter blev han »transporteret til Tyskland«, som det ligeledes hedder på de to kartotekskort som Statsadvokaten for Særlige Anliggender (A.S.) havde over rapport nummer 848, vedrørende Ernst Platzko⁸¹. Af Statsadvokatens register over breve i embedets journalregister fremgår at der har eksisteret et brev fra Rigspolitechefen vedrørende Platzkos anholdelse, skrevet den 17. september⁸². Derudover har der eksisteret et brev af 16. september 1940 fra de tyske myndigheder⁸³.

Desværre kendes ikke flere detaljer fra Statsadvokatens akter fordi de førnævnte breve i rapporter omhandlende Ernst Platzko viste sig at være bortkommet efter krigen sammen med hundredvis af andre rapporter, som Statsadvokatembedet oprettede om flygtninge, modstandsfolk og andre som kom i embedets søgelys. Rapport 848 og to andre rapporter hvori der har været henvisninger til Platzko, optræder på en såkaldt mangelliste over sager som nu beklageligvis er forsvundet og således undgik eftertidens granskning⁸⁴.

Men hændelsesforløbet ved anholdelsen af Ernst Platzko kan stykkes sammen ved hjælp af andre dokumenter. Og de viser at det var de danske myndigheder som ihærdigt bad de tyske om at muliggøre udvisningen af Ernst Platzko til Tyskland, og ikke omvendt.

Dansk-tysk samarbejde

12. september. Denne dag skrev man følgende notat i Justitsministeriets 3. kontor:

»Udl. 74786 | 1940 – 17¹²² | Czeck Stb. Ernst Platzko | f. 1882. | senest indr. 7/4 '40 paa Forretningsrejse | fra London | Fmtl. fast bosiddende i London i de | sidste Aar. | Grundet Vanskeligheder m. Udrejse | har han ikke kunnet komme af sted. | Vis[um] til 21/11 '40. | De tyske Myndigheder forlanger ham | udleveret. Han er ikke anholdt men | møder her til kontrol. | Ingen Tilknytning | Minist. godk. at hans opholdstill. inddrages i mod udsendelse | 12/9' 40 Ha. [Erik Christian Grønvold Hastrup] | Enig 12/9 40 | E. [Erik Andersen] | Vilh«⁸⁵.

13. september. Denne dag fik Justitsministeriet første gang den skriftlige oplysning om at de tyske Myndigheder begærede udlevering af Ernst Platzko. Denne oplysning blev sendt fra Statsadvokaten for København (A.S.) den 12. september 1940. Justitsministeriet må derfor dagen før have fået oplysningen mundtligt, for at have kunnet skrive notatet af 12. september sådan som det gjorde.

Ernst Platzkos navn blev sammen med navnene på 11 andre udlændinge påført en liste, som Statsadvokat Eivind Larsen sendte til Justitsministeriet. Der oplyses at fire af personerne på listen, heriblandt Ernst Platzko, begæredes udleveret af de tyske myndigheder. Tyskerne har derimod ifølge brevet »sanktioneret i« at syv andre personer kunne modtages af det tyske Grænsegendarmeri i Flensborg⁸⁶. Brevet slutter Eivind Larsen med følgende anmodning:

»Under Henvisning hertil skal jeg anmode om Justitsministeriets Sanktion til, at de paagældende kan udsendes til Tyskland«.

Der foreligger ikke noget brev fra tyskerne vedrørende Platzko før den 16. september 1940. Det brev som blev journaliseret af Statsadvokaten under rapportnummer 1908, blev slettet efter krigen.

Det er derfor tydeligt af Statsadvokatens brev til Justitsministeriet den 13. september at det var lige så meget Eivind Larsen som tyskerne der ønskede Platzko og 10 andre personer udleveret.

14. september. Notaterne i Justitsministeriet fortsatte. Justitsminister Harald Petersen gav sit samtykke til udsendelsen af Ernst Platzko, uden at have set nogen anmodning eller ordre fra tyskerne.

»Politigaarden 11911 [stempel] | 14/9 1940 | + 1 Pk. | M. | 1. I Skr. Af 12/9 1940 har Kr. Til underrettet, at de tyske Myndigheder har | begæret Den czekiske Stats- | (godkendt af) borger Ernst Platzko ud- | Leveret | Foranl. heraf skal m. med- | dele, at Jmt et herved godkender, at den pgl's | Opholdstilladelse | inddrages, og at | han udsendes af Landet | Harald Petersen [Justitsminister] | 2. Not er hv? + Hv ? | Sag Udl 74.786, idet til- | føjes, at sagens Akter er tilbags. | Til 1. | 3. Not [med Harald Petersens hånd] | 1940 Nr. 17 122 | 14/9 Ha [Hastrup] 1965 [journalnummer] | 14/9 HP«⁸⁷.

I Justitsministeriet blev en udvisningsordre signeret af sekretær Erik Hastrup:

»I skrivelse af 12. September 1940 har hr. Statsadvokaten indberettet, at de tyske Myndigheder har begæret den czekiske Statsborger Ernst Platzko udleveret. Foranlediget heraf skal man meddele, at Justitsministeriet herved godkender, at den paagældendes Opholdstilladelse inddrages, og at han udsendes af Landet«⁸⁸.

16. september. Tyskerne skrev et brev til Statsadvokaten for Særlige Anliggender »vedr. Anh. og Overførsel til Tyskland af Ernst Platzko«⁸⁹. Brevet eksisterer ikke mere.

17. september. Ernst Platzko blev ifølge Statsadvokatens navnekartotek I anholdt i medfør af fremmedlovens §14. Statsadvokaten for Særlige Anliggender Eivind Larsen meddeler Justitsministeriet følgende:

»Det meddeles, at den tyske Emigrant Ernst Platzko, født i Nove Mesto den 1. April 1882, efter Anmodning fra Der Beauftragte für

innere Verwaltung er anholdt den 17.9.1940 og indsat i Vestre Fængsel i Medfør af Fremmedlovens §14«⁹⁰.

18. september. Udvisningen af Ernst Platzko finder sted. Danske bejente afleverer ham til: Grænsegendarmeriet, dvs. Grenzschutzpolizei/Gestapo.

Det fremgår af Statsadvokatembedets kartotek samt Justitsministeriets journalregister at man fra dansk side ønskede Ernst Platzko udvist i medfør af den danske fremmedlovs §14⁹¹. Og det blev han. §14 lyder: »I de Tilfælde, hvor det i Medfør af denne Lov nægtes Nogen at opholde sig her i Landet, kan den Paagældende undergives Politiets Tilsyn og Bevogtning, indtil Bortsendelsen kan finde sted«.

19. september. Statsadvokat Eivind Larsen skrev igen til Justitsministeriet og oplyste nu om den »tjekkiske Statsborger Ernst Platzko«:

»I Tilslutning til tidligere Korrespondance, senest min Skrivelse af 17/9 vedrørende den tjekkiske Statsborger Ernst Platzko, født i Nove Mesto den 1. April 1882, meddeles, at paagældende den 18/9 er transporteret til Flensborg«⁹².

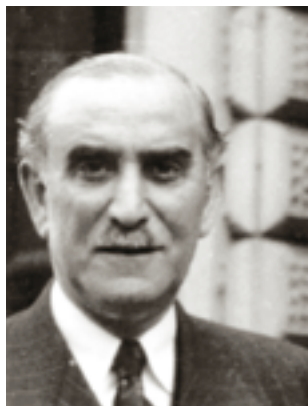
20-23. september. I Justitsministeriet fortsatte notaterne, og det nødvendige blev noteret og berigtiget i *Kartoteket* (der er antageligt tale om Statsadvokatens Kartotek eller Rigspolitechefens »jødekartotek«).

»Enig . | FR. | Er vel noteret i | Kartoteket og | Rød Fane fjernet? | 23/9 40 Ha | Ifg. Meddelelse fra Sta[tsadvoka]ten | er den pgl. anholdt d. 17/9 | Og hensat i Medf. af §14. | Da Ministeriet har god- | kendt, at Opholdstilladelsen | inddrages, og at han evt. | udsendes | hst. L.v S. | 20/9 HP [Harald Petersen] | F.R. | Den pgl. er d. 18/9 40 | transporteret til Flensborg | og afleveret til det tyske Grænse- | gendarmeri. | Kortet berigtiget. | Hsl l.v S. | Enig | 24/9 Ha[astrup] | 23/9 HP [Harald Petersen]«⁹³.

25. september. Følgende indførsel i Ernst Platzkos udlændingesag hos Rigspolitiets Fremmedafdeling var den sidste:

»Ifølge Meddelelse fra Statsadvokaten Afd. For Kbhvn. Ved Krmnass ODMAR blev førnævnte ERNST PLATZKO, der begæredes udleveret af de tyske Myndigheder, anholdt d. 17/8 1940 og udsendt af Landet til Tyskland d. 18/9 1940.

Fig. 42. Ernst Platzko i London i 1939. Billedet blev givet til Yad Vashem i Jerusalem af Ernst Platzkos datter Jana Katzenellenbogen. Foto Yad Vashem, Jerusalem.

Ifølge Skrivelse af 14/9 1940 har Justitsministeriet godkendt at hans Opholdstilladelse inddrogtes og at han udsendtes⁹⁴.

Således sluttede et samarbejde mellem de danske myndigheder og besættelsesmagten med udsendelsen af en mand, som senere omkom i en koncentrationslejr. Paragraf 14 i Lov om Tilsyn med Fremmede af 15. Maj 1875 blev overtrådt af danske embedsmænd. Ernst Platzko blev anholdt i

medfør af §14 inden hans opholdstilladelse blev inddraget.

Hvor tyskerne fik oplysninger om Platzko fra, kan man kun gisne om. Men det er sandsynligt at oplysningerne er blevet givet af danske politifolk fra Statsadvokaten for København, som førte samtaler og forhandlinger med besættelsesmagten om udvisninger som de danske myndigheder ønskede udført.

Død i Sachsenhausen

Ernst Platzko blev udvist og udsendt til Tyskland af de danske myndigheder. Han blev afleveret til *Grenzschutzpolizei*/Gestapo i Flensborg. Her sad han fængslet i Domhusfængslet indtil han den 30. november 1940 blev indført som jødisk fange nr. 34.393 i koncentrationslejren Sachsenhausen⁹⁵.

Ernst Platzko blev kun 60 år gammel. Han døde i Sachsenhausen i oktober 1942. Tusindvis af fanger var allerede på dette tidspunkt bukket under i lejren, enten på grund af hårdt arbejde, sult, sygdom eller tortur. Desuden blev mange henrettet af SS-vagterne.

I Sachsenhausen blev Ernst Platzko placeret i barak (Block) nr. 38, rum A. Barak 38 blev bygget i 1938 og blev oprindeligt brugt til at huse sigøjnere. Barakken havde to rum, A og B, og kunne højst rumme 140 mænd, men man pakkede disse skure med op til 400 mennesker. Barak 38, samt nr. 37 og 39 i Sachsenhausen, gik under betegnelsen »jødebarakkerne«, fordi der udelukkende var jøder i disse barakker. I oktober 1942 beordrede Heinrich Himmler transporten af alle jødiske fanger fra koncentrationslejre på Rigets område til udryddelseslejrene. De sidste jødiske fanger i Sachsenhausen blev

den 25. oktober 1942 sendt med kreaturvogne til Auschwitz. Derefter blev udelukkende fanger fra Polen samt fra de okkuperede lande i Vesteuropa huset i Barak 38.⁹⁶

Det er kun ved held at de få oplysninger som findes om Ernst Platzkos død, er bevaret. SS-vagterne nåede at ødelægge hovedparten af Sachsenhausens arkiv i april 1945, deriblandt kartoteket over fangerne og andre akter vedrørende personalet i lejren. I Yad Vashem i Jerusalem findes kartotekskortene fra Internationaler Suchdienst i Bad Arolsen i Tyskland fra før 1957 tilgængelige på mikrofilm. Fire kartotekskort vedrørende Ernst Platzkos død og eftersøgningen af ham er bevaret der. På det første kort, som blev indført i februar 1946, står »Danmark« skrevet tydeligt øverst på kortet som Platzkos »hjemland«. De to øvrige kort, fra den 9. februar 1953, oplyser ifølge dødslisten for Sachsenhausen, SaGCC/10/8/a VI E/1 289, at Ernst Platzko er død af »dobbelt lunge tuberkulose« den 16. oktober 1942⁹⁷.

Desuden kendes oplysningen om Ernst Platzkos død den 16. oktober fra en anden kilde. Dr. Hans Gumpert, en jødisk advokat der arbejdede for *Reichsvereinigung der Juden in Deutschland*, Abteilung Fürsorge skrev om Platzkos dødsdato til Ernst Platzkos forretningsforbindelse i Stockholm, direktør Kristian Bergström:

Kære Hr. Direktør ! | »Sehr geehrter Herr Direktor ! | Zu meinem Bedauern muss ich Ihnen mitteilen, dass ich soeben die Nachricht erhielt, dass Ernst Platzko am 16. Oktober verstorben ist. | Hochachtungsvoll | Sign: Hans Israel Gumpert«⁹⁸.

Det er yderst tvivlsomt om Ernst Platzko døde af lunge tuberkulose. Det var en af de mange falske dødsårsager som blev brugt i nazisternes koncentrationslejre. Kun en halv måned før sin død af »lunge tuberkulose« skrev Ernst Platzko ét af de få breve det var ham tilladt at sende fra Sachsenhausen. Med en sikker og smuk hånd skrev fange 34.393 til sin gode veninde Ragnhild Christensen⁹⁹ i København:

„Kære fru Christensen! Jeg er meget glad for at kunne skrive dette brev til Dem. Jeg er sund og rask og takker for alle Deres kære breve, som altid har gjort mig meget glad. I dag vil jeg bede Dem om hurtigst muligt at sende mig uldne undertrøjer og bukser, hand-

Fig. 43. Den restaurerede fløj »Bloch 38A« i Sachsenhausen. Barakken blev for få år siden ødelagt af nynazistiske brandstiftere.

Fig. 44. Ernst Platzkos sidste brev til Ragnhild Christensen i København. I familien Platzkos eje.

sker, pullover, lange strømper og lommeterklæder, eftersom dette er blevet tilladt. Jeg håber, at mine effekter er i god orden, og takker Dem hjerteligt for det besvær, jeg berejder Dem. Deres brev af 15/9 og postkortet har glædet mig særligt, fordi De skriver om Deres behageligt tilbragte ferie, og jeg ønsker Dem alt det smukkeste og bedste. Med hensyn til mine børn har jeg for kort tid siden fået efterretning om, at alle er sunde og raske, og sådanne breve giver mig kraften

til at bevare håbet om, at vi alle vil gense hinanden. Skriv til mig så ofte det er Dem muligt. Endnu en gang mange tak for al godhed og de bedste ønsker; mange hilsner til alle fælles bekendte og en særlig anbefaling til de herrer fra Deres direktion samt de allerhøjest hilsner fra Deres hengivne, Ernst Platzko¹⁰⁰.

Ragnhild Christensen, der var afdelingsleder i Magasin du Nord, skrev den 1. november 1942 tilbage til Ernst Platzko:

„Min kære hr. Platzko, Så har jeg i går bragt de ønskede sager til forsendelse. Jeg har valgt alle de varmeste af Deres sager, sagerne er vaskede og stoppede. Udførselstilladelse fik jeg kun, fordi jeg kunne forelægge Deres brev for Varedirektoratet. Desværre har jeg ikke kunnet sende mere, denne gang er ikke mere blevet tilladt. De får 2 par strømper, 4 lommeterklæder, 1 par handsker, 1 pullover, 1 undertrøje og 1 par bukser. Jeg håber, De må modtage det i god stand. Vore venner sender Dem de hjerteligste hilsner: det var virkelig en festdag, den dag jeg modtog Deres sidste brev, vore venner glædede sig rigtig meget, jeg blev ligefrem ringet op, om det virkelig var sandt, at jeg havde hørt fra Dem, javel; overrasker De mig en anden gang? Mine direktører glædede sig også, og jeg skulle sende mange hjertelige hilsner.

I dag er det søndag, det er en af de bedste dage i ugen næst efter lørdag aften, og især i dag, oktober måned endte godt i forretningen, alt går foreløbig godt, vi må ikke klage, og vores konge bliver

snart rask igen. Gud ske lov. Jeg føler mig meget godt tilpas i dag, jeg er netop kommet tilbage fra en herlig skovtur, skoven var så smuk, træerne har en pragt, en farve, som jeg ikke kan beskrive, jeg gik hen over den store slette med vid udsigt til alle sider, luften, hele naturen havde sådan en kraft, at jeg følte mig som et ganske lille menneske, den grønne slette, slottet i baggrunden og træerne rundt omkring flimrede for mine øjne i gylden pragt, Vorherre er stor og mægtig, vi mennesker er utaknemlige; for nogle timer glemte jeg alt slemt i verden.

Kære hr. Platzko, det glæder mig, at De er sund og rask, det hjælper gennem meget, jeg ville så gerne sende Dem noget godt, desværre er det ikke tilladt, og De har det jo godt. Hvor har De dog oplevet meget i Deres liv. De har ofte sagt, »det er skæbnen«, og hele tiden lærer De noget af det. Og nu har De haft den lykke at få efterretning om Deres børn, det var dog en solstråle, har De tidligere hørt fra Deres børn? I hvert fald skriver jeg en gang om måneden, så giver jeg plads for andre. De læser vel også bøger og aviser? Det ville være herligt, hvis De kunne skrive lidt om det, med Deres kære brev, der er så smukt og fast skrevet, har De i særdeleshed glædet mig.

Ja, jeg ville blot ønske, at alt var som før, hvor jeg frit kunne rejse til Berlin og Wien uden at spørge, ja rejse omkring i hele verden, det var en herlig tid, men jeg må have tålmodighed, den kommer jo igen engang, måske på en anden måde, men engang bliver der fred i verden. Ikke miste modet; jeg håber, De kan forstå mine breve, jeg skriver ikke godt, selv om jeg sidder med en grammatik ved siden af mig. De ler vel også af og til ad det. Jeg tror De har modtaget pakken før dette brev. Så sender jeg alle hjertelige hilsner og ønsker Dem alt, alt godt fra Deres trofaste veninde. Ragnhild Christensen¹⁰¹.

Fru Christensen modtog sit brev retur i december 1942. Det smukke brev fik Ernst Platzko aldrig. Det blev derimod åbnet af brevcensuren i Sachsenhausen og stemplet med et »Zurück«-stempel og en lille etikette blev klistret på kuverten, hvorpå der med gotiske typer, kort og godt, står »Verstorben«.

»Krigsvigtige opgaver«

Karl Platzko og hans søstre sendte breve til deres far i Sachsenhausen efter at han blev udvist af Danmark. Nogle af deres breve, sendt gennem Internationale Røde Kors, til faderen i København, er bevaret¹⁰².

Karl Platzko vidste i 1944 at hans far var erklæret død i Sachsenhausen den 16. oktober 1942. Han sendte i september 1944 en forespørgsel gennem Internationale Røde Kors i Geneve, som skrev videre til det tyske Røde Kors i Ettal i Oberbayern. Karl ville have oplysninger om hvor og hvornår hans far var blevet begravet, på hvilken kirkegård, og om det var muligt at få oplyst gravens nummer¹⁰³.

Lederen for Amt Auslandsdienst under det tyske Røde Kors sendte sagen videre til chefen for *Sicherheitspolizei*, som skrev tilbage. Karl Platzko fik denne besked om at kontakte Røde Kors efter krigen, for man havde travlt med krigen:

»Vedr.: Jøden Ernst Platzko, født den 1.4.1882 i Novemesto

Ref.: Skrivelse af 27.9.1944 – VII/3e Bg.

Undersøgelser i denne anledning er indstillet, idet der for tiden er krigsvigtige opgaver at besørge.

Det vil være op til Den internationale Røde Kors Komite i Geneve at vende tilbage til sagen efter krigens afslutning. På vegne af: Sign.«¹⁰⁴.

Det er sandsynligt at de danske myndigheder efter krigen har fået oplyst Ernst Platzkos skæbne. Han blev registreret i de bevarede dokumenter i Sachsenhausen med den sidste adresse i »Kopenhagen, Dretsgaade 3«, som er en fortyskning af Bredgade 3¹⁰⁵, hvor Platzko boede på det noble pensionat Askestad. I øvrigt samtidig med Georg Ferdinand Duckwitz, der senere skulle advare danske politikere om den tyske jødeaktion i oktober 1943. Platzko boede på pensionatet indtil han blev anholdt af det danske politi og bragt til Flensborg. Duckwitz kunne i teorien have overværet anholdelsen efter at have spist morgenmad med Ernst Platzko.

Fra børnelejr til interneringslejr

Horserød 1940-41

Den 7. oktober 1940 godkendte et medlem af Komiteen for Horserødlejren i Nordsjælland en *Overenskomst mellem Komiteen og Justitsministeriet angaaende Ministeriets Benyttelse af en Del af Lejren*. Men allerede i august 1940 var Justitsministeriet dog begyndt at anvende fire barakker i Horserød. Man fyldte snart barakkerne med flygtninge.

Fig. 45. Jødiske børn fra Berlin på Kinderlager i Horserød i sommeren 1935. Foto USHMM, Washington.

Justitsministeriet og direktøren for fængselsvæsenet, Erik Kampmann, underskrev først kontrakten den 13. november 1940¹⁰⁶. At anvende Horserødlejren til internering af emigranter var allerede kommet på tale i juni 1940. Justitsministeriet og Fængselsdirektoratet havde drøftet rettighederne for de 23 tyske flygtninge der på det tidspunkt var blevet anholdt af de danske myndigheder og anbragt i Vestre Fængsel.

Viceinspektør ved fængselsdirektoratet, Alfred Klaudius Bentzen, blev hurtigt udpeget til jobbet som lejrchef¹⁰⁷. Blandt de indsatte var nogle af de personer som Troels Hoff og hans medarbejdere i Justitsministeriets 3. kontor i maj og juni 1940 havde skrevet på lister over dem man ønskede udvist til Tyskland (se s. 80). Blandt de embedsmænd der var involveret i udførelsen af internering af emigranterne i Horserød 1940, var fuldmægtig Troels Hoff (fig. 25) fra Justitsministeriet, samt politiinspektørerne Eivind Larsen (fig. 23) og Fritz von Magius (fig. 128).

Hensigten med interneringerne var at overbevise tyskerne om at tage imod disse tyske borgere. I lejren kom der til at sidde både tyske politiske flygtninge, 14 jødiske flygtninge (eller emigranter som de blev kaldt), en enkelt polak og en statsløs russer, Alexander Scharadin (1900-99), som var flygtet fra Rusland i 1921. Man havde tidligere forsøgt at få det tyske udenrigsministerium til at tage ham tilbage i 1936. Det lykkedes ikke af den simple grund at Alexander Scharadin ikke havde noget andet tilhørsforhold til Tyskland end at han